

Programes i Serveis de suport a l'emancipació per a joves tutelats: un estudi comparatiu entre Chicago i Barcelona

Josefina Sala-Roca (Universitat Autònoma de Barcelona)

Laura Arnau (Universitat Autònoma de Barcelona)

Mark E. Courtney (University of Chicago)

Amy Dworsky (Chapin Hall)

RESUM

1. Introducció

En les societats occidentals l'inici de la vida autònoma és una transició difícil donades les dificultats per accedir al mercat laboral i el cost de la vida, però aquesta transició és especialment difícil pels joves tutelats ja que la majoria no disposa ni de suport familiar, ni de suficient formació i preparació per accedir al treball especialment en contextos amb altes taxes d'atur juvenil.

Molts estudis mostren que els baixos nivells educatius, l'atur, la inestabilitat laboral, la pobresa, la manca d'habitatge, la maternitat adolescent i la delinqüència són problemes recurrents en els joves tutelats tant a Estats Units (Courtney i Dworsky, 2006a; 2006b; Courtney i al., 2007a; Dworsky i Courtney, 2009; Dworsky, Napolitano, i Courtney, 2013; Courtney, Grogan-Kaylor, Piliavin i Nesmith, 1998, 2001; Courtney, Dworsky, Keller, Havlicek i Bost, 2005; Hook i Courtney, 2011; Hughes i al., 2008) com a Catalunya (Montserrat, Casas, Malo i Bertran, 2011; Oriol, Sala i Filella, 2015; Sala, Jariot, Villaba i Rodríguez, 2009; Sala, Villalba, Jariot i Rodríguez, 2009; Sala, Villaba, Jariot i Arnau, 2012; Zarate, Arnau i Sala, 2013).

Malgrat els sistemes de protecció a Illinois i Catalunya divergeixen en la proporció de joves que estan en centres residencials o famílies d'acollida, i en el paper que té el sistema judicial en la supervisió de la protecció; tant a Barcelona com a Chicago existeixen molts recursos i serveis per recolzar als joves tutelats en la seva transició a la vida adulta quan arriben a la majoria d'edat. Els beneficis de l'extensió de la protecció a Illinois han estat àmpliament documentats a la literatura científica. Una recerca longitudinal de la transició dels joves a la vida adulta a Illinois, Iowa i Wisconsin (Midwest Study) va trobar que els joves que

es mantenien en els serveis de protecció fins els 21 anys tendien a tenir millors resultats que els joves que van abandonar els serveis de protecció als 18 en l'assoliment d'estudis de post-secundària, en la inserció laboral, la maternitat adolescent o la delinqüència (Courtney i Dworsky, 2006a; Courtney i Dworsky, 2006b; Courtney i al., 2007a; 2007b; Dworsky i Courtney, 2010). Per això l'extensió de l'acollida a llarg terme suposaria una reducció de costos pel govern (Peters, Dworsky, Courtney i Pollack, 2009).

Aquest estudi pretén comparar els programes i serveis de suport a la transició de la vida adulta per als joves tutelats i ex-tutelats proporcionats a Chicago i a Barcelona, així com analitzar les fortaleses i febleses de cada sistema per tal de proporcionar reflexions i recomanacions a professionals, investigadors i responsables polítics.

2. Metodologia

Per obtenir informació que permetés descriure els dos sistemes es van emprar diferents fonts. D'una part es va fer a) una revisió documental (lleis, regulacions, informes de recerca i d'avaluació, i webs), i una anàlisi de les dades secundàries sobre la població de joves en el sistema de protecció; i d'altra b) es van fer entrevistes exploratòries qualitatives amb vint professionals d'entitats que ofereixen serveis i programes de transició (nou a Chicago i onze a Barcelona), quatre professionals del Illinois Department of Children and Family Services (DCFS), una persona de la oficina de la Public Guardian del comtat de Cook a Chicago i dos professionals de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET). L'objectiu de les entrevistes era entendre millor els programes i intervencions de

suport a la transició des de la perspectiva dels professionals implicats en els serveis. Els principals tòpics de les entrevistes inclouen: tipus i objectius dels programes de transició; perfil del jove i requisits; tipus de professionals i formació requerida; dades sobre els resultats dels joves; dades sobre l'efectivitat del programa i fortaleses i reptes dels programes.

3. Síntesi dels resultats

3.1. Perfil dels joves

A Estats Units la llei de Fostering Connections to Success and Increasing Adoptions del 2008 va possibilitar als estats d'estendre la tutela dels 18 als 21 anys. Illinois és un dels 21 estats que va optar per fer-ho. La llei preveu que l'extensió de la tutela es cobreixi amb fons federals amb la condició que el jove estigui involucrat en un programa formatiu, treballi i bé tingui alguna discapacitat. No obstant, a Illinois, i especialment al comtat de Cook, els jutjats de joves normalment decreten l'extensió malgrat el jove no compleixi aquests criteris seguint el principi de l'interès superior del jove.

A Catalunya la LDOIA del 2010 estableix la provisió de programes de suport a la transició per als joves de 16 a 21 anys que no disposen de suficients recursos i de suport familiar. Cada programa té uns requisits d'accés específics i per poder-se mantenir al programa es requereix al jove que segueixi el pla educatiu que ha pactat amb el seu tutor.

Ambdós sistemes de protecció tenen com objectiu ajudar als joves tutelats en la seva transició a la vida independent, però la perspectiva de com s'ha de fer i els objectius són diferents. A Catalunya l'objectiu fonamental és la promoció de l'autonomia. Donat que els joves han arribat a la majoria d'edat se'ls considera adults i se'ls exigeix un cert grau d'autonomia i responsabilitat per complir amb els compromisos i regles de cadascun dels programes. Sovint els joves no tenen aquest nivell d'autonomia i responsabilitat i això ocasiona que no puguin accedir a determinats serveis, com els d'habitatge, i que més de la meitat dels joves que accedeixen al programa d'habitatge no siguin capaços de sostenir el recurs tal com assenyala l'estudi de Montserrat, Casas i Sisteró (2013). A Illinois l'objectiu fonamental és la protecció. Els joves són vistos com adolescents sense suficient maduresa per assumir la plena responsabilitat de la seva vida donades les condicions adverses en que s'han criat i la seva edat. Per això, tot i que es persegueix promoure l'autonomia del jove es prioritza la protecció i si el jove incompleix les normes les conseqüències no són la sortida dels serveis en els que està. En els casos en que el jove no s'adapta als recursos d'habitatge es permet al jove residir a cada d'un familiar o amic si es demostra que la

vivenda és segura i es fa un contracte alternatiu amb l'adult de referència que supervisarà al jove.

3.2. Enfocament dels programes i serveis de suport a l'emancipació

Aquestes diferències també es tradueixen en diferències en les estratègies usades a la hora de promoure l'autonomia. Així per exemple a Catalunya als joves que estan en el programa d'habitatge se'ls demana que es comprin ells mateixos el menjar, es paguin les seves despeses i també abonin el lloguer de l'habitatge. Tot i que hi ha tres residències amb supervisió 24 hores, la majoria dels habitatges són pisos compartit amb 3-4 joves supervisats per un educador que no està les 24 hores del dia al pis, si els joves són majors d'edat. Aquest habitatge sol tenir un cost reduït que inclou les despeses de llum, gas i aigua. En la majoria dels casos aquests joves poden pagar-ho perquè disposen d'un subsidi per a joves extutelats o la RMI. Es pretén amb això que el jove conegui el cost de la vida i aprengui a gestionar els diners. En canvi a Illinois, excepte en el cas dels joves amb estudis superiors que resideixen en apartaments individuals, la majoria d'habitatges són apartaments individuals o compartits entre dos joves supervisats per personal les vint-i-quatre hores i pagats directament per l'administració pública a l'entitat que gestiona els habitatges. El jove ha d'aprendre també a gestionar un petit pressupost per comprar menjar, roba, etc que l'educador racionalitza quinzenalment. En el cas dels joves que estan en família d'acollida, la família d'acollida pot continuar atenent al jove fins als 21 anys cobrant la mateixa prestació. No obstant, una quantitat important d'aquests joves prefereix canviar a un recurs d'habitatge per a joves amb extensió de tutela. A l'apropar-se a la data d'emancipació es demana al jove que faci un curs d'alfabetització financera i un projecte d'autonomia on es detalla on anirà a viure, quin és el pressupost necessari per a cada cosa, etc. per poder accedir a un ajut d'emancipació de 1200 dòlars (pagament únic). No obstant, alguns professionals assenyalen que molts joves quan finalitzen l'extensió de la tutela han de retornar amb els seus familiars perquè no són capaços de sostenir un apartament per a ells sols perquè no tenen recursos econòmics per fer-ho i tampoc han desenvolupat habilitats per conviure amb altres companys. Probablement per això el treball orientat a reconnectar al jove amb els membres de la família biològica és un dels objectius comuns a molts programes d'Illinois, cosa que no succeeix a Catalunya.

Un altre exemple de l'impacte d'aquests dos enfocaments és en el tipus de recursos emprats. A Catalunya els professionals orienten als joves als serveis educatius, formatius, d'inserció laboral, d'atenció psicològica, etc. disponibles a la comunitat per a la població general o per a la població en risc d'exclusió.

L'argument fonamental per a fer-ho, és situar al jove en la comunitat i ajudar-lo a entrar en contacte amb els serveis als que podrà accedir no sols en la transició a la vida independent, sinó al llarg de tota la seva vida, seguint un principi de normalització.

A Chicago, si bé també es fa ús d'aquests serveis, les entitats sovint desenvolupen programes específics per als joves extutelats. Els professionals consideren que molts dels programes que hi ha a la comunitat, malgrat puguin estar orientats a joves en risc d'exclusió, no contempen les necessitats i mancances específiques dels joves tutelats i no donen els resultats desitjats. Es per això que a Chicago les entitats entrevistades havien creat serveis i programes específics per a joves tutelats fins a 21 o 23 anys com escoles (en alguns casos també obertes a la comunitat), programes d'inserció laboral, programes d'acompanyament a joves amb discapacitat i/o amb malaltia mental, programes d'acompanyament a pares joves, etc. Així mateix existeixen entitats amb programes molt especialitzats enfocats a la transició de joves amb registres de delinqüència, joves amb problemes de conducta sexual, etc.

No obstant, malgrat que hi hagi dos enfocaments parcialment diferents, els problemes als que s'enfronten els professionals que atenen aquests joves solen ser comuns. Així, per exemple, la manca de compromís i perseverança del jove en el seu pla educatiu és un problema que s'observa en molts joves de Catalunya i d'Illinois. Tanmateix, l'aproximació a com solucionar aquest problema és diferent. A Catalunya s'insisteix molt en el treball del tutor per elaborar un pla de treball amb el jove i un contracte d'aprenentatge i en motivar-lo en les tutories. A Chicago, com s'ha comentat, les estratègies a seguir han estat desenvolupar programes específics que s'ajustin més al perfil dels joves, sovint incorporant mentors professionals, i desenvolupar o adaptar models específics d'intervenció, com el TIP que persegueixen ajudar a desenvolupar habilitats de presa de decisions necessàries per assumir la responsabilitat de la pròpia vida en joves que tenen especials dificultats per desordres emocionals o conductuals.

3.3. Professionals implicats

El tipus de professional implicat en els recursos per a joves extutelats és un dels altres elements que diferencia clarament els dos models i ofereix oportunitats i limitacions que cal considerar. A Catalunya generalment trobem un sol tipus de professional implicat en els programes d'autonomia i en els centres residencials, l'educador, que sol ser un professional amb una formació prèvia graduat o diplomad en Educació Social. Els educadors assumeixen un treball integral amb el jove, són els que el tutoritzen, fan l'acompanyament quotidià, etc. A Illinois hi ha

diversitat de professionals implicats en l'atenció als joves. Per una part hi ha el personal que està 24 hores al dia en els recursos d'habitatge o en els centres residencials que tenen com a funció acompanyar als joves en el dia a dia. Aquest personal no disposa d'una formació específica només es requereix el batxillerat i usualment cobra el salari mínim interprofessional. Aquest fet provoca una alta mobilitat de personal que dificulta l'establiment d'una relació de confiança amb els joves. Els treballadors socials tenen un contacte intermitent amb el jove (normalment quinzenal) i són els que fan els plans educatius individuals del jove i els orienten a diferents serveis que puguin cobrir les seves necessitats formatives, personals i socials. Hi ha també altres professionals com insertors laborals, psicòlegs, art-terapeutes, etc. que participen de programes multidisciplinars per fer intervencions més intenses. Aquesta diversitat de professionals, conjuntament amb altres factors, promou la creació d'una considerable diversitat de programes innovadors. El model català té l'avantatge de disposar d'un personal qualificat que no sols elabora el pla educatiu sinó també acompanya al jove en el dia a dia facilitant una relació de confiança, però al no haver altres tipus de professionals no hi ha enfocaments multidisciplinars i els programes poden acabar essent molt similars entre ells.

3.4. Participació

Un altre element diferenciador dels dos models és la participació organitzada dels joves tutelats per fer sentir la seva veu davant del govern. A Illinois, els joves tutelats estan coordinats en 7 comitès regionals i 1 de caràcter estatal que està en diàleg permanent amb el Director del DCFS (equivalent a la DGAIA) per proposar solucions als problemes i necessitats que els afecten. Aquests comitès tenen un impacte molt positiu en la presa de decisions i també en la formació d'habilitats de comunicació i de lideratge, etc. entre els propis joves. A Catalunya, només existeixen assemblees dins dels centres residencials per parlar de la dinàmica del centre però no de qüestions generals que afecten als serveis i a les polítiques de protecció.

3.5. Recerca i avaluació

A Illinois hi ha una cultura de la recerca més extensa i consolidada que a Catalunya, que ha permès a les entitats (amb l'ajuda dels centres de recerca i el suport de l'Administració) avaluar els programes i serveis adreçats als joves tutelats a partir d'indicadors objectivables (PBC) (Kearney, McEwen, Bloom-Ellis, Jordan, 2010). Aquestes actuacions permeten que tant els professionals com el propi DCFS puguin tenir evidències sobre l'efectivitat dels programes i serveis, i consegüentment introduir millores i innovacions que ajudin a incrementar-ne la qualitat. De fet, hi ha un

programa federal quinquennal que proveeix fons per avaluar els programes més prometedors de forma rigorosa per part d'equips de recerca i si l'avaluació és positiva s'implementa a tots els estats. En relació al seguiment dels joves, diversos estats estan promovent recerques de seguiment dels joves un cop deixen el sistema de protecció per tenir informació que els ajudi a reajustar les polítiques i els serveis de protecció. Alguns dels estudis més reconeguts són el Midwest Study (<http://www.chapinhall.org/research/report/midwest-evaluation-adult-functioning-former-foster-youth>) i el CalYouth (<https://ssascholars.uchicago.edu/cal youth/content/project-team-0>) desenvolupats per l'equip del Mark Courtney. A Catalunya aquesta cultura d'avaluació encara té un caràcter incipient, si bé s'està començant a generar consciència entre els professionals i l'Administració sobre la necessitat d'avaluar i de fer un seguiment dels joves un cop deixen el sistema de protecció.

3.6. Després dels 21

Si bé el model d'Illinois és més protector, aquest enfocament protector s'acaba sobtadament als 21 anys. A partir d'aquesta edat els joves han de recórrer als ajuts de tiquets alimentaris, albergs, etc. per adults, tot i que en alguns casos s'assegura l'accés als serveis de salut fins als 26. Així el contrast entre l'abans i el després dels 21 és probablement més abrupte que a Catalunya en que la cobertura dels serveis de benestar a la població adulta són més amplis que als de Estats Units.

4. Agraïments

Els autors volen donar les gràcies als participants de l'estudi pel temps dedicat i la seva valuosa participació. Així mateix també agrair la col.laboració d'Antoni Comasòlives en la realització de les entrevistes a entitats catalanes.

Aquest estudi s'ha desenvolupat durant una estada de recerca de Josefina Sala i Laura Arnau a la Universitat de Chicago i l'Institut Chapin Hall amb el suport d'una beca del Ministerio de Educación de España (PRX14/00131 i CAS14/00092)

5. Referències

Courtney, M. E., Dworsky, A. L., Cusick, G. R., Havlicek, J., Perez, A., i Keller, T. E. (2007a). *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at age 21*. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. Retrieved from:

http://www.chapinhall.org/sites/default/files/ChapinHall Document_1.pdf

Courtney, M. E., Dworsky, A. L., Cusick, G. R., Havlicek, J., Perez, A., i Keller, T. E. (2007b). *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth from Illinois: Outcomes at age 21*. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. Retrieved from: http://www.chapinhall.org/sites/default/files/Midwest_Study_Illinois.pdf

Courtney, M. E., Dworsky, A., Keller, T., Havlicek, J., i Bost, N. (2005). *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at age 19*. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. Retrieved from: http://www.chapinhall.org/sites/default/files/ChapinHall Document_4.pdf

Courtney, M. E., i Dworsky, A. (2006a). Early outcomes for young adults transitioning from out-of-home care in the U.S.A. *Child and Family Social Work*, 11, 209-219.

Courtney, M. E., i Dworsky, A. (2006b). *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at age 19. ILLINOIS*. Chicago: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. Retrieved from: http://www.chapinhall.org/sites/default/files/ChapinHall Document_5.pdf.

Courtney, M. E., Piliavin, I., Grogan-Kaylor, A., i Nesmith, A. (2001). Foster youth transitions to adulthood: A longitudinal view of youth leaving care. *Child Welfare*, 80(6): 685-717.

Courtney, M. E., Piliavin, I., Grogan-Kaylor, A., i Nesmith, A. (1998). *Foster youth transitions to adulthood: Outcomes 12 to 18 months after leaving out-of-home care*. Institute for Research on Poverty, University of Wisconsin-Madison.

Dworsky, A., i Courtney, M. E. (2009). Homelessness during the transition to adulthood among 19 year old former foster youth. *Child Welfare*, 88(4): 23-56.

Dworsky, A., i Courtney, M. E. (2010). The risk of teenage pregnancy among transitioning foster youth: Implications for extending state care beyond age 18. *Children and Youth Services Review*, 32(10): 1351-56.

Dworsky, A., Napolitano, L., i Courtney, M.E. (2013). Homelessness during the transition from foster care to adulthood. *American Journal of Public Health*, 103(S2): S318-S323.

Hook, J. L. i Courtney, M. E. (2011). Employment outcomes of former foster youth as young adults: The importance of human, personal, and social capital. *Children and Youth Services Review*, 33(10): 1855-1865.

Hughes, D. M., Condron, B., Jackson, N., Pitchal, E., Garton, N., i Elliott, S. P. (2008). *Preparing our kids for education, work and life: A report of the task force on youth aging out of DSS care: The Boston Foundation* Retrieved on 07/15/2015 from https://folio.iupui.edu/bitstream/handle/10244/738/DSS_Report_0522.pdf?sequence=2

Kearney, K.A., McEwen, E., Bloom-Ellis, B., & Jordan, N. (2010). Residential Care and Treatment: Driving Policy and Practice Change Through Public-Private Partnership in Illinois. *Child Welfare*, 89(2), 39-55.

- Montserrat, C., Casas, F., Malo, S. i Bertran, I. (2011). *Los itinerarios educativos de los jóvenes ex-tutelados*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad.
- Oriol, X., Sala-Roca, J., & Filella, G. (2015). Juvenile delinquency in dependent youths coming from residential care. *European Journal of Social Work*, 8(2), 211-227
- Peters, C., Dworsky, A. Courtney, M. E., i Pollack, H. (2009). *Extending foster care to age 21: Weighing the costs to government against the benefits to youth*. Chicago: Chapin Hall at the University of Chicago
- Sala-Roca J., Jariot, M., Villalba, A. i, Rodríguez, M. (2009). *Analysis of factors involved in the social inclusion process of young people fostered in residential care institutions*. *Children and Youth Services Review*, 31(12), 1251-1257.
- Sala-Roca, J., Villalba, A., Jariot, M. i Arnau, L. (2012). Socialization process and social support networks of out-of-care youngsters. *Children and Youth Services Review*, 34, 1015–1023.
- Sala-Roca, J.; Villalba, A.; Jariot, M. i Rodríguez, M. (2009). *Characteristics and sociolabour insertion of young people after residential foster*. *International Journal of Child y Family Welfare*, 12(1), 22-34.
- Zárate, N., Sala, J. i Arnau, L., (2013). Motherhood of adolescence in care in Catalunya. Universitat Autònoma de Barcelona. Retrieved from: <http://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2013/132062/dipticangl.es.pdf>